

ГОЛОС ЖІНКИ В ІСТОРІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Михайло ПОПОВИЧ

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
mprovych@yahoo.frWOMAN'S VOICE IN THE HISTORY OF THE
FRENCH PHILOLOGY

Mykhailo POPOVYCH

Yuriy Fedkovych National University of Chernivtsi
Chrnivtsi (Ukraine)

Попович М. **Голос женщины в истории французской филологии. Цель исследования** - высветлить филологические взгляды одной из самых эрудированных и последовательных оппонентов пуристского обновления французского языка эпохи классицизма мадемуазель Мари Ле Жар де Гурнэ, изложенные ею в четырех рассмотренных в статье трактатах. Для достижения поставленной цели, в статье использован ряд общенаучных методов, выбор которых основывается на полипарадигмальном методологическом подходе, согласно которому объект исследования является отражением авторского мировоззрения, которое сформировалось под влиянием определенных историко-культурных процессов и определило концептуальную основу мышления автора. Такой подход обусловил выбор релевантных методов и приемов. Основополагающими из них есть метод *лингвистического наблюдения*, который используется для получения первичной информации о предмете исследования, *описательно-аналитический*, который помог провести качественный анализ предмета исследования и метод *интерпретационно-текстовый*, который был задействован для глубинного анализа содержания авторских интенций. Применены также методические приемы *систематизации, обобщения, описания и сопоставления*. **Научная новизна** разведки заключается в том, что отечественная романистика впервые знакомится с филологическими трудами выдающегося французского филолога конца XVI - начала XVII веков Мари де Гурнэ, которая выступала против многих лингвистических новшеств, жестко навязываемых французскому языку реформаторами во главе с Малербом. **Выводы.** Трактаты Мари де Гурнэ проливают свет на широкий круг вопросов функционирования французского языка конца XVI - начала XVII веков, поэтому обстоятельное изучение этих работ имеет незаурядное значение не только для лучшего понимания истории развития французского языка, но и для лучшего понимания того, как создавались основы поэтической творчества будущих писателей и поэтов Франции.

Ключевые слова: Мари де Гурнэ филологические трактаты, Малерб, туризм, языковая реформа, поэтическая речь.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Попри те, що берегинею мови є жінка, принаймні так вважається в багатьох європейських лінгвокультурних спільнотах, а процес її (мови) формування здійснюється всіма членами цих спільнот, склалося так, що в теоретичному осмисленні та подальшій функціонально-когнітивній дескрипції лінгвістики практично відсутній гендерний компонент. Представники "сильної статі", часто ігноруючи інтелектуальний потенціал жінок, монополізували мовознавство, зокрема його соціоприматичний аспект. Особливо зримо це простежується в історії французької мови, де практично немає граматичних праць, авторами яких були б жінки. Хоча насправді жінками-ерудитами у філології, як свідчать історики, Франція славилася в усі часи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питання формування інтелектуальної особистості, розгляду світоглядних переконань та аналізу філологічних трактатів мадемуазель Марі Ле Жар де Гурне, в ідентичній французької філологині кінця XVI – початку XVII століття, привертало увагу багатьох французьких вчених. Так, наприклад, М. Шіф цікавився впливом думок багатьох інтелектуалів тогочасної Франції та Європи на подальший сенс життя Марі Ле Жар де Гурне, зокрема видатного в ті часи філософа-мораліста, громадського діяча і письменника, Монтеня. Г. Девінсензо досліджував полеміку Марі де Гурне з поетами-модерністами на сторінках написаних нею трактатів,

значна частина з яких була присвячена питанням розвитку та функціонування мови. У даній науковій розвідці ми поставили за мету розглянути кілька філологічних трактатів мадемуазель Марі Ле Жар де Гурне, світоглядні переконання якої формувалися під впливом і деалів гуманізму доби Відродження та мистецьких цінностей доби Класицизму. Останню істориків іменують також "Великим століттям", оскільки в цей час країна зміцніла економічно, укріпилася абсолютна монархія як форма державного управління, що забезпечило Франції домінування в Європі.

Наукова новизна розвідки полягає в тому, що вітчизняна романистика уперше знайомиться з філологічними працями видатної французької філологині кінця XVI – початку XVII століття Марі де Гурне, яка виступала проти багатьох лінгвістичних нововведень, які жорстко нав'язувалися французькій мові реформаторами на чолі з Малербом.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження ґрунтується на поліпарадигмальному методологічному підході, за яким об'єкт дослідження є відображенням авторського світогляду, що сформувався під впливом певних історико-культурних процесів і визначив концептуальну основу мислення автора. Такий підхід зумовив вибір релевантних методів і прийомів.

Основоположними з них є *метод лінгвістичного спостереження*, який використано для отримання первинної інформації про предмет дослідження, *описово-аналітичний*, що уможливив якісний аналіз предмета дослідження та *метод інтерпретаційно-текстовий*, заді-

яний для глибинного аналізу змісту авторських інтенцій. Застосовано також методичні *прийоми систематизації, узагальнення, опису та зіставлення*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Марі де Гурне народилася в Парижі в сім'ї дворянина. Батько помер молодим, залишивши вдову з шістьма дітьми в матеріальній скруті. Це змусило сім'ю перебратися у провінційний маєток Гурне-сюр-Аронд (Пікардія), де зростала Марі до повноліття. Будучи допитливою, здібною і надзвичайно працьовитою, дівчина займалася самоосвітою, інколи всупереч бажанням матері. Не маючи ні книжок, ані вчителів, сама досконало вивчила латину, щоб почерпнути мудрості з праць античних авторів, багато з яких вона пізніше переклала французькою.

Опанувала також і грецьку мову, хоча не так досконало. У юному ще віці прочитала "*Essais*" (Проби) Монтеня видатного в ті часи філософа-мораліста, громадського діяча і письменника. Ця праця справила на Марі таке глибоке враження, що визначила подальший сенс її життя. Думки Монтеня стали її життєвим дороговказом, а сам автор – незаперечним авторитетом. Треба відзначити, що через духовну близькість цих двох осіб, їхні симпатії були взаємними. Після кількох зустрічей спочатку в Парижі, а опісля в Гурне-сюр-Аронд розум дівчини, її ерудиція та манера спілкування настільки вражали Монтеня, що він запропонував їй бути його названою дочкою (*filled'alliance*). Цей титул став її візиткою в стосунках з тогочасним освіченим середовищем, в якому вона формувалася як інтелектуальна особистість. У своїх біографічних спогадах вона писала: "Я прикрашаю себе цим гарним титулом названої дочки, бо не маю інших прикрас". Згодом названий батьком¹ заповів їй опікуватися перевиданням його творів – справа, якій Марі присвятила велику частку свого життя: за її редагування, інколи досить сміливого, було здійсненого одинадцять перевидань "*Essais*", нерідко – за власні кошти.

Біографи зазначають, що Марі де Гурне була знайома й листувалася з багатьма інтелектуалами тогочасної Франції та Європи. Адресатами її епістолярних послань були королівські особи, принци, кардинали, представники влади, вчені та ін. Зміст та стиль її листів зачаровував їхніх адресатів. Показовим у цьому відношенні є листування дівчини з Юстом Ліпсе (1547 – 1606), нідерландським філософом-гуманістом, глибоким знавцем класичної латини, відомим своїми теоріями політики та моралі. В одному з листів, адресованих Марі де Гурне, він писав: "Яку оцінку я можу вам дати, Панно, коли ви мені так чудово пишете? Мені навіть важко повірити, що це написано Вашою рукою. Чи можливо, щоб стільки проникливості і таке ґрунтовне судження, не кажучи вже про розум і знання, проявилися в жіночій статі, відмінній від нашої, і зустрілися в нашому столітті. Ви викликали в мене здивування, змішане зі збентеженням, і я не можу зараз сказати, чи більше налаштований привітати моє століття, чи пожаліти статі, до якої належу. Ви хочете піднятися до нашого рівня чи опустити його нижче вашого? Ну що ж, старайтеся нас затьмарити і ви матимете на своєму боці Бога і людей, починаючи з мене, який вас любить, не знаючи вас,

який захоплюється вами, хоча я мало ділюся своїми захопленнями". А в іншому листі він звертається до ² неї такими словами: "Я люблю тебе, мила дівчино, так само як люблю мудрість, цнотливо"³.

Висловлені Юстом Ліпсом та іншими представниками інтелектуальної еліти кінця XVI та першої половини XVII ст. думки свідчать про високий рівень освіченості Марі де Гурне, який нерідко навіть перевершував рівень сучасних їй авторів-чоловіків, а також вказують на її незаперечний авторитет серед освічених людей того часу, характеризують як неординарну, креативно мислячу особистість. Роки життя Марі де Гурне (1565 – 1645) припали на період набуття французькою мовою статусу державної мови, який був закріплений указом Франциска I, виголошеним у 1539 році у Вілье-Котре. У процесі одержавлення народної мови та подальшого стилістико-граматичного врегулювання її використання у різних комунікативних сферах, у тогочасній філологічній науці склалися дві суперечливі тенденції, одна з яких мала консервативний характер, а інша – новаторський. Перша, започаткована поетами Плеяди й викладена у трактаті Жоакіма дю Белле "Захист і звеличення французької мови", закликала любителів рідного слова розвивати та збагачувати народну мову всіма доступними мовознавчими і поетичними способами, як-от наслідувати поетичний здобуток кращих античних авторів, особливо їхнє вміння прикрашати мову різними стилістичними фігурами, широко використовувати запозичення з інших мов, облагороджувати слова та вирази народних діалектів, не боятися творити нові слова, берегти поетичні надбання попередніх поколінь. Друга тісно переплітається з пуристичною діяльністю Ф. де Малерба та його послідовників, які, маючи на меті облагородити французьку мову, зробити її ясною і логічною, вимагали вилучити з мовного узусу все, що не відповідає зазначеній меті. Ця вимога стосувалася різних аспектів мови, але найбільше вона позначилася на лексичному тезаурусі, оскільки основна увага була зосереджена на очищенні мови від архаїзмів, запозичень, неологізмів, діалектизмів, просторічної лексики тощо. Отже, згідно з реформаторськими поглядами пуристів, для того, щоб мова осучаснилася і набула нових якостей, з неї треба було вилучити все те, що рекомендували й обстоювали у своєму Маніфесті поети Плеяди.

Ерудована, щедро обдарована природою гострим аналітичним розумом, сповідуючи гуманістичні принципи митців XVI століття, Марі де Гурне вступила в жорстку і непримиренну полеміку з Малербом, з яким, до речі, була знайома особисто, та його численними прихильниками. "Озброївшись власним інтелектом та пером, вона відважилася висловлювати свої власні думки стосовно мови, поезії та моралі, втягуючись у дискусії, які вважалися виключно чоловічою справою"⁴.

Марі де Гурне полемізувала з поетами-модерністами на сторінках написаних нею трактатів, значна частина з яких була присвячена питанням розвитку та функціонування мови. За її власною оцінкою, четверта частина з того, що вона написала, стосується саме питань французької граматики. Йдеться загалом про 8 трактатів, у яких темою критичного аналізу є пи-

¹ Schiff M. La fille d'alliance de Montaigne Marie de Gournay, Mario Schiff, Paris : Librairie Honoré Champion, Éditeur, 1910, P. 4.

² Ibid, P. 8-9.

³ Ibid, P. 11.

⁴ Devincenzo G. Marie de Gournay: Portrait d'une femme héroïque [Ressource électronique], Devincenzo Giovanna, Régimed'accès : periodicals.narr.de/index.php/oeuvres_et.../article/.../1163

мови та мовлення. До найбільш значущих і цікавих у лінгвістичному відношенні можна віднести трактати “Du langage françois”, “Des diminutifs françois” і “Deffence de la poesie et du langage des poetes” (Тут і далі зберігаємо автентичну графіку назв праць – М.П.).

У першій з названих праць авторка зосереджується на аналізі поглядів тогочасних реформаторів на способи доведення мови до її функціональної досконалості – питання, яке складає тематичне ядро всіх її філологічних трактатів. Розпочинається праця гострим критичним випадком проти “вчителів мистецтва мовлення”, які переконують всіх, що основа досконалості мовлення полягає в тому, щоб “уникати кількох слів чи речень, які пересічний мовець королівського двору не використовує”. Маються на увазі, зокрема, слова⁵, запозичені з латини чи новоутворені від інших термінів, застарілі слова або ті, що мають діалектне чи просторічне походження тощо. Даючи такі поради, розмірковує авторка, вони вважають, що “розмовляти досконало і розмовляти простою французькою мовою – те саме. Їм невідомо, що простота і чистота мови – це лише частина її досконалості, до того ж вони взагалі не знають справжньої сутності чистоти нашої мови, тому що вважають її несумісною з вільним розвитком і тією часткою оригінальних цінностей, які вона виробила раніше. А ще вони заперечують її право на майбутнє, на запозичення, переклад і розвиток, мовби йшлося про мертву мову, мовби здатність змінюватися не була притаманною її властивістю, допоки вона живе”⁶.

Кінцевою метою вимог реформаторів, твердить Марі де Гурне, є намагання позбавити мову її розмаїття, благородства, духу і надії на збагачення, “яке так потрібне нашій мові, щоб підняти її до вершини досконалості, де вона колись знаходилася, й очистити її від непопору (inertie)”⁷. У цьому твердженні проглядається певна суперечливість поглядів Марі де Гурне, яка, з одного боку, закликає розвивати мову різними способами, а з іншого – висловлює переконання, що в минулому, яке вона пов’язує з творчою діяльністю поетів Плеяди (це обговорюється більш ґрунтовно у трактаті *Deffence de la poesie et du langage des poetes*) французька мова була у розквіті. Вона приєднується до думки Монтея, який вважав, що Ронсар і Дю Белле “підняли французьку поезію на найвищий шабель, на якому вона ніколи не була”⁸.

Реформатори, пише далі Марі де Гурне, забороняючи лексичні нововведення та запозичення, покликаються на аналогічні заборони давньогрецького риторика Есхіна та давньоримського риторика Квінтіліана. Однак при цьому забувають, що обидві античні мови були досконалими, тому питання лексичного збагачення там не мало великого значення, натомість недосконалість французької мови гостро потребує цього. Авторка зауважує також, що їй не відома мова, яка б, досягнувши розквіту й досконалості, “відмовилась би від будь-якого розширення та культурного впливу”. Бо навіть латинська мова не

соромилася використовувати запозичення з грецької, найкраще свідчення чого – той факт, що “сам Ціцерон почерпнув з цього джерела всі філософські терміни і назви різних станів душі”¹⁰.

Осудливо звучить на адресу “вчителів-заперечників” (*Docteurs en négative*) і така думка авторки: “Звичайно, відповідно до обсягу, який вони самі собі визначили в нашій мові, вони можуть твердити, що знають, якою вона не є, а не те, якою вона є або якою повинна бути; викидаючи безліч речей з неї, вони не творять нічого нового”. Ці “фіктивні служителі Музи” тільки й знають, що критикувати авторів, думок яких вони не розуміють, “у такий спосіб найбільший невіглас стає найздібнішим цензором”¹¹. Висловлені у “*Du langage françois*” критичні думки щодо реформаторських кроків Малерба та його багатьох послідовників ще гостріше звучать у трактаті “*Deffence de la poesie et du langage des poetes*”, написаному у формі трилогії й опублікованому вперше у 1619 році. Вимоги не нав’язувати мові жорсткі правила функціонування, не нищити її необдуманними заборонами, зберігати мовні й поетичні здобутки авторів попередніх поколінь і примножувати їх різними способами складають тематичне ядро змісту цього твору.

Промовистим є звернення авторки в передмові до читачів, в якому вона пояснює, чому вдалася до письменства й характеризує в гострій, навіть принизливій формі своїх опонентів, з якими вступає в полеміку. Марі де Гурне підкреслює зокрема, що все написане нею “стосується шайки людей, без імені й совісті (*aduveu*), які вже тривалий час нагло присвоюють собі право нищити вогнем і мечем нашу мову й наші хороші книжки”. Критикуючи мову поетичний стиль творів таких геніальних авторів минулого, як Ронсар і Дю Белле, а також своїх сучасників, головним Депорта і Дю Перона, ці цензори нічого іншого не можуть сказати, крім твердження, що “зараз так не говорять, бо мода змінилася”¹². Ставши на захист цих перших на національному ґрунті митців поетичної творчості, Марі погоджується, що у них могли зустрічатися слова, вирази чи навіть невдалі речення, але це аж ніяк не означає, що їм треба докоряти чи відмовлятися від використання цих слів та виразів, намагатися “затаврувати їх і поховати в могилі зневаги”. “Дюжина непутящих голів”, пише вона, прагне “насильно задушити живу мову, заборонити під страхом дошкульних і зневажливих насмішок безліч різних манер мовлення, а також слів корисних, приємних і потрібних для більшості” [мовців. – М.П.], слів “повних життєвої енергії і сили”, які використовуються людьми всіх соціальних прошарків. Своєю фантазією ця шайка “хоче зробити з нас і нашої Батьківщини рабів, щоб стати королем і тираном нашої свободи писати й розмовляти”. Свої дії вони виправдують прагненням очистити мову від засмічення й таким чином забезпечити чистоту мовлення. Задля цього вони пропонують різні граматичні правила, які мають урегулювати мовленнєвий узус у різних функціональних сферах, в тому числі й у пись-

⁵ Gournay M.(de) , *Les Advis, ou les Presens de la Demoiselle de Gournay*, Marie de Gournay, 3i èmeéd. augmentée, revue et corrigée, Paris : J. Du Bray, M. DC.XLI (1641), P. 79.

⁶ Ibidem.

⁷ Gournay M.(de) , *Les Advis, ou les Presens de la Demoiselle de Gournay*, Marie de Gournay, 3i ème éd. augmentée, revue et corrigée, Paris : J. Du Bray, M. DC.XLI (1641), P. 80.

⁸ Ibid, P. 404.

⁹ Ibid, P. 82.

¹⁰ Ibid, P. 83.

¹¹ Ibid, P. 389.

¹² Ibid, P. 396, 395, 409, 406, 432, 436.

менстві. Марі де Гурне досить скептично відгукується про ці наміри тогочасних “поетів-критиків і супер критиків” Ронсара. У своїх розлогих роздумах про поетів і поетичне мовлення вона нагадує думку древніх, які вважали, що “красномовство є мовленням богів, а не людини”, тому різні правила й заборони знецінюють магію творчості. На її переконання, “граматисти, укладачі звичайних книг знаходяться під мовою, а поети – ці великі чарівники слова, стоять над мовою”. Ронсар, наприклад, міг собі дозволити нехтувати граматичними правилами, робити десятки граматичних помилок чи допускати сотні недоглядів у римуванні, але його твори були й залишаються прекрасними й багатими. Важливою темою в полеміці Мадемуазель де Гурне з модерністами є рішуче несприйняття їхніх спроб очистити мову від усього, на їх погляд, зайвого, що позбавляє мову розмаїття засобів експресивного вираження думок. Вона зауважує, що спроби пуристів раціоналізувати мовлення, зробити його ясним і чітким, привели до того, що з мови зникають синоніми, бо вони (пуристи) використовують для вираження тої самої думки “один і той же іменник, один і той же займенник, те саме дієслово чи прислівник”. Авторка захищає барвісту, жваву мову і наголошує з легко забарвленим пафосом, що якби вона мала п’ятнадцять чи навіть двадцять слів, щоб сказати те саме, вона не хотіла б втрачати жодного з них.

Ще з більшим завзяттям Гурне захищає від пуристів дискурсне використання архаїзмів та метафор, з приводу яких ці пани зчиняють стільки галасу. Авторка роз’яснює їм, як недбалим учням, що “архаїчним є те слово, про старість якого нас попереджає припинення його використання, узусне мовчання, а не думка наших сусідів, а тим більше пестунів королівського двору”. На додачу вона виділяє архаїзми першого плану, які зустрічаються у працях митців XIII – XIV ст., значень яких ніхто вже не знає, і архаїзми другого плану, як наприклад, *mie*, *moult* та ін. При цьому висловлює цікаве припущення, що авторитетні митці можуть відкликати із забуття архаїзм, і надати йому нове вербальне життя, якщо вдало використають його в поетичному творі. Щодо метафор, роль яких теж знецінювалась тогочасними пуристами, то полемістка відносить їх до чотирьох найбільш специфічних, найважливіших і найцінніших фігур риторики, які покликані прикрашати мову. Вона радіє з того, що в розмовах придворних ця риторична фігура часто використовується, і підкріплює свої спостереження кількома прикладами на кшталт: *Ce corps est confisqué* (про невиліковну хворобу); *torrent de faveur* (мати широко підтримку). Водночас постійно наголошує, що метафора є “основою поетичного письменства”, тому її треба не вилучати з мови, а берегти. Висвітлюючи своє ставлення до поетичного використання метафори, Гурне побічно торкається питання прислів’їв, які нові поети теж трансформують на свій лад, руйнуючи їх справжній зміст. Чинять вони недобре, пише Марі, бо в автентичних прислів’ях завжди “звучать застереження і досвід століть, які нас попереджають і поправляють у разі потреби”¹³. Ще одним важливим пунктом дискусії Марі де Гурне є доля французьких демінутивів, які, як відомо, дуже драгували Малерба та багатьох його учнів. Наполягаючи на їх вилученні з лексику мови, вони тверди-

ли, що ці слова характерні для дитячої манери спілкування, а видатні майстри поетичного слова використовують їх лише задля рими. Гурне спростовує цю хибну думку, покликаючись на велику кількість прикладів, які доводять, що використання демінутивів є загально розповсюдженим явищем у різних сферах живого мовленевого спілкування і що до них належить четвертина використовуваних слів. Тож, не зважаючи на це, реформатори намагаються знищити цю “масу демінутивів”, яких ніколи не бракували мові, бо вони “народилися разом з людиною”. Задля більшого переконання своїх читачів, авторка вдається до образного порівняння мови з тілом людини. Вилучати щось із мови, пояснює вона, – це мовби відрізали від людини якісь частини її тіла. “І не тільки маленькі, як-от пальці, що вже уполовинило прислівники, сполучники та прийменники, але й таких, як рука чи нога, чим є ця велика маса демінутивів”¹⁴. Отже, підсумовує Марія де Гурне, позбавляти мову демінутивів – це насміхатися з людини, суперечити самій природі, “не визнавати в певному відношенні наше буття, тому що життя найбільш природно виражається в людині через її мову”. Тим більше, розвиває свою думку авторка, що використання в мовленні демінутивів є універсальним явищем, корисним і “необхідним, якщо виникає потреба виразити глибину своїх ласкавих і ніжних думок”. А вчені-реформатори, осуджуючи використання демінутивів, пояснюють свою немилість до них, як звичке, однією причиною – власною волею”¹⁵. За своїми реформаторськими намірами вони не бачать, що процес використання та творення нових демінутивів достатньо активний як у мовленні придворних (*fanfaron* <*fanfar*; *vermillon* <*vermeil*), так і в мовленні простих людей. Ілюструючи цю думку, Марі де Гурне називає понад три сотні демінутивів, які добре відомі всім парижанам і які часто звучать в їх щоденному мовленні.

Серед багатьох інших вона наводить приклади зменшувальних назв предметів одягу (*chaussette*, *chausson*, *juupon*), страв (*cotelette*, *vinaigrette*, *andouillette*), тварин (*poulet*, *poussin*, *perdreau*, *canette*), власних назв (*Rochette*, *Villette*, *Bosquet*, *Sallettes*), а також прикметників (*doucet*, *longuet*, *rondelet*) та багато інших. При цьому наголошує, що в розмовній мові багато демінутивів утворюється за принципом аналогії, тому їх використання практично необмежене. Принагідно зауважимо, що переважна більшість наведених нею демінутивів збереглася й використовується в сучасній французькій мові. Так, шведський мовознавець Б. Гассельро показав своїми дослідженнями цього питання, що в сучасній у французькій мові близько 500 “справжніх демінутивів”, з яких лише 139 є новоутвореними, а решта збереглися в мові з попередніх століть¹⁵. Завершується трактат роздумом, що “демінутиви можуть не подобатися тільки тим людям, які через відсутність привітливості й делікатності не вміють ані використовувати їх, ані насолоджуватися ними, або ж тим, які через надмірну гординю, поточною бажанням нищити гарні французькі книжки, прикрашені цими ласкавими словами, і цим хочуть нам показати, що, подібно до тиранів, керуються одним лейтмотивом: причина – моє власне задоволення” тому можуть “руйнувати твори, мову, слова, які її складають, і все, що їм заманеться”. Водночас авторка сподівається, що у

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Hasselrot B. *Étude sur la vitalité de la formation diminutive française au XXe siècle*, Bengt Hasselrot, Uppsala: Almqvistoch Wiksell, 1972, P. 9.

Франції немає мислячої людини, яка б відкинула хоча б один з наведених у її трактаті демінутивів. Питання демінутивів – одне з центральних у працях Марі де Гурне, вона неодноразово повертається до його обговорення в різних трактатах¹⁶. Так, у трактаті “Deffence de la poesie et du langage des poetes”, обстоюючи мовленнєву потребу цих одиниць, вона дивується з тих людей, які хочуть “викинути на смітник (envoyer au grat) демінутиви, якими ласкають десятки раз на день свою дружину, свою дитину, не забуваючи також про песика, і якими називають третину продуктів харчування та домашнього посуду”. Ці слова, пояснює далі авторка, створені для того, щоб приємно спілкуватися, виражати свої ніжні думки та почуття до коханих дружин і до дітей, а якщо людина не використовує їх, то “її душа не вільна й не закохана, і уподібнюється до коня”¹⁷.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи зміст чотирьох розглянутих тут трактатів, зазначимо перед усім, що за своїм філософсько-методологічним спрямуванням вони є справжніми філологічними працями, присвяченими різносторонньому аналізу проблем мови та мовлення, які існували на початках процесу унормування народної французької говірки, до того ж написаними жінкою. Перша жінка-філолог, виявилася на цій царині більш прозорливою й дієвою, ніж багато інших тогочасних мовознавців. Саме завдяки її непримиренній позиції щодо способів проведення мовної реформи, а також безкомпромісній наполегливості в обстоюванні своїх поглядів, у французькій мові було збережено багато лексичних одиниць, на вилученні яких наполягали малербівці. Мова повинна рухатися вперед, наголошувала вона, а не відступати в минуле й старіти¹⁸. Трактати Марі де Гурне проливають світло на широке коло питань функціонування французької мови кінця XVI – початку XVII ст. У них знайшли відображення одиниці практично всіх структурних планів мови, починаючи від фонетичних особливостей артикуляції звуків й завершуючи різностороннім критичним аналізом поетичної творчості поетів Плеяди та багатьох письменників, що були сучасниками авторки. І все це зроблено з глибокою обізнаністю з поетичними принципами тогочасної літературної творчості у порівняльному аспекті з поглядами античних авторів.

Розглянуті трактати засвідчують також, що процес унормування французької мови, який пов'язують із реформістською діяльністю Малерба, а опісля з аналогічною діяльністю Французької Академії, створеної 1634 р., не був простим і однозначним. Багато освічених людей чинили опір пропонуваним реформаторами нововведенням. Серед них найбільш послідовною і найбільш рішучою в цьому питанні була Марі де Гурне¹⁹. Ця талановита і надзвичайно ерудована жінка доводила у своїх працях, що мова повинна розвиватися, але не шляхом заперечення та вилучення з неї творчих надбань, зроблених митцями в минулому, тим більш не шляхом різних спотворень її природи, які рясно плодилися придворними пуристами. До речі, щоб висміяти останніх і підкреслити недалекість їхнього мислення, вона наділяє їх різними дошкульними, нерідко й принизливими прізвиськами, як-от придворні ляльки” (р ouréesdelacour),

“солодкі дамочки” (d amessucrées), “чепурни” (muguetsdecour), “придворні красунчики” (j oli(e) sdelacour), “unec abaledegens ” (банда людей) та багато інших. Багатство і різноманіття думок, висловлених Марією де Гурне в низці філологічних трактатів, є невичерпним джерелом відомостей про ключовий в історії розвитку французької мови період, коли вона з романського діалекту розвилася в повноцінну стилістично й граматично унормовану систему і наче бідна “попелюшка” трансформувалася в розкішну за своєю красою “принцесу”, яка збагатила людську цивілізацію незліченною кількістю літературних шедеврів. Тож детальне й ґрунтовно осмислене вивчення цих трактатів має непересічне значення не тільки для кращого розуміння історії розвитку цієї мови, а й для кращого розуміння того, як творилися основи поетичної творчості майбутніх письменників та поетів. І насамкінець підкреслимо, що наукова цінність праць Марії де Гурне полягає в тому, що вони відкривають нову, досі мало відому сторінку в історії французької мови, написаної унікально талановитою жінкою, з високим інтелектом, причому не тільки в галузі філології. Представляючи свою працю у формі звернення до Софросіни (філософське поняття, що означає здоровий глузд, стриманість та поміркованість), Марі де Гурне кваліфікує її як “Discoursderaison” (мова розуму) і висловлює сподівання, що читачі зможуть належно оцінити її знання поезії, її уміння аналізувати це мистецтво та розкривати його таїни. Це, власне, й визначає перспективу подальшого вивчення її філологічних праць, про які знаємо ще дуже мало.

Popovych M. Woman's Voice in the History of the French Philology. The study presents philological views of one of the most intelligent and consistent opponents of the puristic renewal of the French language in the classical age, i.e. of Mademoiselle Marie Le Jars de Gournay. This self-dictatorial woman owing to her perseverance and natural abilities studied Latin and Greek independently having thus opened up for herself an access to ancient sources of knowledge in various humanitarian fields. Knowledge acquired by tireless work formed her as an extraordinary, creatively thinking person who enjoyed undeniable authority among the educated people of those times. Marie de Gournay 's writing talent and deep analytical mind gained public recognition and were highly appreciated by many intellectuals not only in France but also in Europe. Noteworthy in this regard is the ascertained historical fact that Michel Montaigne, the renowned thinker of the Renaissance, regarded her as his daughter, and even entrusted her with the reprint of his works both during his lifetime and after his death.

Marie de Gournay's years of life and her writings were in the period when the French language was establishing itself as the official state language. Her ideological beliefs were formed under the influence of the ideals of humanism of the Renaissance and of the artistic values of the age of Classicism. Adhering to the humanistic principles of the artists of the XVI century Marie de Gournay vehemently fought against many linguistic innovations that were persistently imposed on the society by reformers led by Malherbe. Due to her uncompromising position on the methods of linguistic reform, many lexical and grammatical units were preserved in the French language the withdrawal of which was urged by the supporters of Malherbe.

¹⁶ Gournay M.(de), Les Advis, ou les Presens de la Demoiselle de Gournay, Marie de Gournay, 3i ème éd. augmentée, revue et corrigée, Paris: J. Du Bray, M. DC. XLI (1641), P. 355.

¹⁷ Ibid, P. 426, 427.

¹⁸ Feugère L . Les femmes poètes au XVIe siècle, Léon Feugère, Paris : Didier et Cie, Libraires-Éditeurs, 1860, P. 192, 193, 222, 224.

¹⁹ Gournay M.(de) , Les Advis, ou les Presens de la Demoiselle de Gournay, Marie de Gournay, 3i ème éd. augmentée, revue et corrigée, Paris : J. Du Bray, M. DC.XLI (1641), P. 399.

Marie de Gournay's treatises shed light on a wide range of issues of the functioning of French at the end of the XVI and the beginning of the XVIII centuries and prove that the process of language normalization, which is connected with Malherbe's reformist activity and later with the similar activities of the French Academy, founded in 1634, was not an easy one. The article briefly reviews the contents of four of eight treatises written by Gournay in which the author examines various controversial issues in philology. All of them were in the collection of works published first in 1626 under the name "L'Ombre de la demoiselle de Gournay". The author changed the first title into "Les Advisou les presens de la mademoiselle de Gournay" in the second (1634) and third (1641) editions.

Key words: Marie de Gournay, Malherbe, Purism, language reform, poetic speech, philological treatises.

Попович Михайло - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романської філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор близько 120 наукових, навчально-методичних праць та перекладної літератури з французької мови. **Наукові інтереси:** загальне та романське мовознавство.

Mykhailo Popovych - Doctor of Sciences in Philology, Professor, Head of department of romance philology and translation Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. Author of about 120 scientific, educational works and translations from french. **Research interests:** general and romance linguistics.

Received: 04.10.2017

Advance Access Published: November, 2017

© M. Popovych, 2017